

MANAGEMENT

Організація статистичних спостережень на автомобільному транспорті

**Гетьман Ольга Олександрівна¹, Шевердін Дмитро Олександрович²,
Кокарєв Денис Дмитрович³, Картель Дмитро Сергійович⁴,
Колодяжний Павло Євгенович⁵**

¹ кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту;
Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Україна

² здобувач вищої освіти;
Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Україна

³ здобувач вищої освіти;
Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Україна

⁴ здобувач вищої освіти;
Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Україна

⁵ здобувач вищої освіти;
Харківський національний автомобільно-дорожній університет; Україна

Анотація. Автомобільний транспорт посідає ключове місце у народному господарстві країни, задовольняючи потреби як громадян, так і комерційних структур у переміщенні товарів та людей. Проте, аби керувати цією сферою, життєво необхідні точні статистичні дані, збирання яких вимагає бездоганно налагодженого механізму облікових заходів. В статті пропонується комплексний підхід до статистичного спостереження на автомобільному транспорті.

Ключові слова: автомобільний транспорт, статистика, спостереження, комплексний підхід, послуги.

Автомобільний транспорт є однією з найважливіших галузей національного господарства, що забезпечує потреби населення і підприємств у перевезенні вантажів і пасажирів. Ефективне управління галуззю неможливе без достовірної статистичної інформації, отримання якої потребує чітко організованої системи статистичних спостережень.

Крім того, статистика автомобільного транспорту є важливою складовою економічної статистики, оскільки галузь забезпечує значну частку вантажних і пасажирських перевезень в Україні. Організація статистичних спостережень на автомобільному транспорті є складним процесом, зумовленим специфікою цієї галузі як сфери послуг. Організація

MANAGEMENT

статистичних спостережень у цій сфері має низку специфічних особливостей, зумовлених характером діяльності транспорту.

Насамперед, статистичне спостереження на автомобільному транспорті проводиться відповідно до Методологічних положень, затверджених Державною службою статистики України [1]. Основними звітними одиницями є підприємства, що експлуатують автомобільний транспорт, а також суб'єкти господарювання (юридичні та фізичні особи), які здійснюють комерційні перевезення вантажів і пасажирів [2]. Це відрізняє автомобільний транспорт від інших галузей, де кількість учасників ринку значно менша. На відміну від промисловості, де результатом є матеріальний продукт, на транспорті головним об'єктом обліку є процес переміщення.

Це пов'язано з безперервним характером транспортного процесу, адже перевезення здійснюються щоденно і вимагають постійного обліку та контролю. Тому, вказане вище визначає необхідність вдосконалення комплексного підходу до статистичного спостереження на автомобільному транспорті.

Головною рисою таких спостережень є, на наш погляд, поєднання різних методів, а саме, суцільного та вибіркового спостереження. Для великих автотранспортних підприємств застосовується суцільне спостереження. Для дрібних перевізників і фізичних осіб-підприємців (яких у галузі переважна більшість) використовуються вибіркові методи та дані з державних реєстрів [3]. Такий підхід дозволяє охопити всю сукупність без надмірного навантаження на респондентів.

Ще однією важливою рисою є динамічність об'єктів спостереження. Рухомий склад постійно знаходиться в русі, що вимагає чіткої системи первинної документації. Сучасна статистика автомобільного транспорту активно інтегрується з цифровими технологіями: даними GPS-моніторингу та електронними реєстрами перевезень, що підвищує точність обліку пробігу та витрат ресурсів.

Крім того, мобільність транспорту, сезонність роботи, вплив погодних умов і географічних факторів також створюють особливі вимоги до організації спостереження. Дані мають збиратися оперативно, тому передбачено місячну та річну періодичність звітності.

Сучасна організація спостережень активно використовує електронні реєстри та дані з Єдиного державного вебпорталу відкритих даних. Це значно

прискорює обробку інформації та підвищує її достовірність [4].

Однією з ключових аспектів є масовість явищ, що

MANAGEMENT

досліджуються. Щодня виконується велика кількість рейсів, задіяна значна кількість транспортних засобів і працівників, що потребує систематизованого збору, обробки та аналізу великого обсягу інформації.

Важливу роль відіграє оперативність отримання даних, оскільки управлінські рішення часто повинні прийматися швидко та на основі актуальної інформації.

Треба також звернути увагу на залежність статистичних показників від часу та простору. Робота транспорту пов'язана з маршрутами, відстанями, дорожніми умовами та сезонними коливаннями, що безпосередньо впливає на результати діяльності.

Тому при організації спостережень необхідно враховувати ці фактори та забезпечувати точність і повноту даних.

Разом з тим організація спостережень на автомобільному транспорті пов'язана з рядом суттєвих особливостей, що відрізняють цю галузь від інших секторів економіки.

Перша і, мабуть, найважливіша особливість полягає у специфіці самого об'єкта спостереження. Автомобільний транспорт – це динамічна система, де транспортний засіб постійно переміщується у просторі, виконуючи перевезення

між різними населеними пунктами, регіонами і навіть країнами. На відміну від промислового підприємства, яке чітко прив'язане до конкретного місця виробництва, автомобіль може протягом одного дня перетнути кілька адміністративних меж. Це ускладнює як первинний облік, так і наступну статистичну обробку даних.

Друга особливість пов'язана зі структурою суб'єктів господарювання галузі. Автомобільний транспорт України характеризується надзвичайно високим рівнем роздробленості: поряд із великими автотранспортними підприємствами тут діють тисячі малих підприємств, фізичних осіб-підприємців та власників транспортних засобів, які надають послуги з перевезень.

Цей факт унеможлиблює організацію суцільного статистичного спостереження, яке б охоплювало всіх перевізників. Саме тому в практиці статистики автомобільного транспорту широко застосовуються несуцільні методи – вибіркові спостереження, одноразові обстеження, розрахунково-аналітичні методи оцінювання показників для нерегульованого сектора ринку.

Третьою особливістю є одночасність виробництва і споживання транспортної послуги. Оскільки транспортна послуга не може бути накопичена або складована, вся діяльність з

MANAGEMENT

перевезень відбувається в режимі реального часу. Це означає, що для отримання точних даних необхідне своєчасне документальне оформлення кожного перевезення.

Четвертою особливістю є різноманітність видів перевезень і типів транспортних засобів. Статистика має охоплювати вантажні, пасажирські та спеціальні перевезення, урахувати технічні характеристики рухомого складу (вантажопідйомність, місткість, тип палива), а також відображати перевезення, що виконуються як для потреб замовників, так і для власних потреб підприємств інших галузей (так звані «перевезення для власних потреб»).

П'ятою особливістю є вплив сезонності та нерівномірності попиту на транспортні послуги. Обсяги перевезень суттєво коливаються залежно від пори року, економічної кон'юнктури, святкових та вихідних днів [3]. Тому при організації статистичних спостережень важливо забезпечити безперервність збору даних, а не лише фіксацію показників у кінці звітної періоду, адже усереднені дані можуть приховувати важливі тенденції та пікові навантаження.

Окремої уваги заслуговує питання міжнародних автомобільних перевезень [5]. Зі вступом України до міжнародних транспортних організацій і розвитком зовнішньоекономічних зв'язків зростає потреба у гармонізації національних статистичних стандартів з вимогами Євростату та інших міжнародних органів.

Це потребує адаптації форм звітності, класифікаторів і методологій для забезпечення міжнародної порівняльності даних. Кожен із цих аспектів потребує спеціального підходу до організації спостереження і використання відповідного статистичного інструментарію.

Отже, основними етапами підходу, що пропонується є:

- поєднання суцільного та вибіркового спостережень для великих та відносно малих автотранспортних підприємств;

- інтеграція з цифровими технологіями: даними GPS-моніторингу та електронними реєстрами перевезень, що підвищує точність обліку пробігу та витрат ресурсів, використання відкритих даних з Єдиного державного вебпорталу відкритих даних.

- забезпечення оперативності отримання даних, враховуючи масовість явищ, до досліджується;

- врахування сезонності та нерівномірності попиту на транспортні послуги та , врахування особливостей міжнародних автомобільних перевезень в сучасних умовах.

MANAGEMENT

Такий підхід дозволяє охопити всю сукупність, що досліджується без надмірного навантаження на респондентів.

Отже, ефективна організація статистичного спостереження в цій галузі потребує гнучкості, поєднання традиційної звітності з новітніми методами дистанційного контролю, що дозволяє формувати об'єктивну картину транспортного ринку в умовах високої конкуренції та мінливості економічного середовища.

Особливості організації статистичних спостережень на автомобільному транспорті зумовлені специфікою самої галузі: великою кількістю учасників, мобільністю, використанням первинних документів і потребою в оперативній інформації.

Завдяки цьому статистика забезпечує повну, точну та актуальну картину роботи автомобільного транспорту, що є основою для прийняття управлінських рішень на державному та підприємницькому рівнях.

Таким чином, організація статистичних спостережень на автомобільному транспорті характеризується безперервністю, масовістю, оперативністю та залежністю від просторово-часових факторів, що вимагає чіткої системи обліку та високої достовірності інформації. Організація статистичних спостережень на автомобільному транспорті є складним і багатогранним завданням. Вона потребує поєднання різних методів збору інформації – від суцільної звітності великих підприємств до вибіркового обстеження малого бізнесу – та постійного вдосконалення методологічної бази відповідно до змін у структурі галузі та вимог міжнародних стандартів.

Лише за умови якісно організованого статистичного спостереження можна отримати достовірну інформаційну базу для аналізу стану і тенденцій розвитку автомобільного транспорту, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та ефективного регулювання галузі.

References:

- [1] Криворучко О.М., Попова Н.В., Величко Я.І. Сталий розвиток, якість та результативність транспортно-логістичної діяльності: сучасні підходи та виклики. Харків: ФОП Панов А. М., 2025. 116 с. URL : <https://dSPACE.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/abe7ac6f-620d-4325-8126-bale5f720887/content>
- [2] Федотова І.В., Бочарова Н.А. Корпоративне управління та життєздатність автотранспортних підприємств у контексті сталого розвитку: стратегічні орієнтири та соціальна відповідальність: монографія / Н.А. Бочарова, І.В. Федотова. – Харків: ФОП Панов А. М., 2025. 160 с. URL : <https://dSPACE.khadi.kharkov.ua/items/5489c274-5c18-401d-90e9->

MANAGEMENT

- 28c5b5234a3d
- [3] Криворучко О. М., Гетьман О. О. Статистика автомобільного транспорту: навч. посіб. – Х. :ФОРМ Панов А. М., 2026. 224 с. URL : <https://dspace.khadi.kharkov.ua/items/9f58a91c-276e-4f69-8e6f-ce8fa949be33>
- [4] Андреева Т. Є., Гетьман О. О. Групування організаційних одиниць у диференціальному зовнішньому середовищі. Сучасне управління: регіон, місто, організація в системі національної безпеки країни : колективна монографія / за заг. ред. Н. Е. Аванесової. Харків : ФОРМ Панов А. М., 2020. С. 321–335.URL : https://kmpa.kh.ua/files/monographies/2020/Suchasne_upravlinnya_rehion_misto_orhanizatsiya_v_systemi_natsionalnoyi_bezpeky_krayiny.pdf
- [5] Криворучко О. М., Шинкаренко В. Г., Гетьман О. О. Стратегічне управління: навч. посіб. Харків: ФОРМ Панов А. М., 2024. 224 с. URL : <https://dspace.khadi.kharkov.ua/items/30fc4bb1-721f-49ac-89a5-331b4c1c2bde>